

نقد کتاب دستور کاربردی نوین زبان ایتالیایی

مه‌زاد شیخ‌الاسلامی*

چکیده

در این جستار نگارنده بر آن است تا به بررسی ساختاری و محتوایی بخش نخست کتاب آموزش قوانین و قواعد دستوری زبان ایتالیایی به زبان‌آموزان پایه با عنوان دستور کاربردی نوین زبان ایتالیایی (Nuova grammatica pratica della lingua italiana) تألیف سوزانا نوکی (Susanna Nocchi) بپردازد. چاپ نخست این کتاب آموزشی از سوی انتشارات آلمان در سال ۲۰۰۲ صورت گرفته و نسخه جدید و اصلاح شده آن در سال ۲۰۱۱ به بازار ارائه شده است. در سال تحصیلی جاری (۱۳۹۶-۱۳۹۷) بخش آغازین این کتاب برای تدریس قواعد دستوری در دوره پیش‌دانشگاهی رشته زبان و ادبیات ایتالیایی دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران بکار گرفته شده است. جستار حاضر در تلاش است که علاوه بر بیان ویژگی‌ها و نقاط ضعف و قوت این کتاب آموزش دستور، جهت‌گیری فرهنگی و ارزشی آن را نیز برجسته سازد.

کلیدواژه‌ها: کتاب آموزشی، دستور کاربردی نوین، سوزانا نوکی، زبان ایتالیایی، زبان‌آموز، فرهنگ.

۱. مقدمه

همایشی که در ماه اکتبر سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۶ با عنوان حالات عام زبان ایتالیایی (Gli stati generali della lingua italiana) در شهر فلورانس برپا شده است، به موضوع آموزش زبان ایتالیایی در خارج از ایتالیا و راهکارهای گسترش آن پرداخته و آمار جامع و کاملی از تعداد زبان‌آموزان ایتالیایی در سایر کشورها ارائه داده است. نخستین گردهمایی این همایش با عنوان زبان ایتالیایی در دنیایی که در حال تغییر است منحصراً

*مربی زبان و ادبیات ایتالیایی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی، دانشگاه تهران. msheikhholislami@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۵/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۷/۲

نیاز به بهبود کیفیت دوره‌های آموزشی زبان ایتالیایی و ارتقاء سطح تخصص مدرسان را بررسی کرد و دومین گردهمایی با عنوان *ایتالیایی زبان زنده* پس از بررسی میزان تحقق پروژه‌های پیشنهادی در دوره پیشین به ارتباط میان دنیای تجارت و دنیای زبان اختصاص یافت و بر تأثیر ویژه محصولات و کالاهای ایتالیایی بر افزایش ارزش این زبان تأکید کرد. در آخرین گردهمایی تعداد دقیق زبان‌آموزان ایتالیایی در سال تحصیلی ۲۰۱۴-۲۰۱۵ در سطح جهان ۲,۲۳۳,۳۷۳ نفر برآورد شد، این آمار در مقابل ۱,۷۶,۴۳۶ تعداد زبان‌آموزان در سال تحصیلی ۲۰۱۳-۲۰۱۴ افزایش چشمگیر و قابل توجهی را نشان می‌دهد. براساس تحقیقات و بررسی‌های همین همایش دلایل اصلی فراگیری زبان ایتالیایی در سطح جهان را می‌توان در موارد ذیل خلاصه کرد:

الف- در بازه‌های زمانی پس از وحدت ایتالیا تا به قدرت رسیدن فاشیسم و پس از جنگ جهانی دوم تا دهه هفتاد سده بیستم خیل عظیمی از ایتالیایی‌ها به سایر کشورها عزیمت کردند، لیکن این مهاجران همواره بر آموزش و رواج زبان مادری خویش در میان نسل‌های بعدی اصرار و اهتمام ورزیدند و از این امر غافل نشدند؛

ب- همچنین فرهنگ ایتالیا همواره در سطح جهان در عرصه‌های گوناگون همانند موسیقی، ادبیات، هنر، مد و آشپزی از جایگاهی ویژه و پراهمیت برخوردار بوده است و بی‌گمان زبان در هر یک از زمینه‌های فوق‌الذکر نقشی انکارناپذیر ایفا می‌کند.

لازم به یادآوری است که ایتالیا در دهه‌های اخیر از کشوری مهاجرخیز به کشوری مهاجرپذیر تبدیل شده است. از جمله عواملی که در افزایش شمار مهاجران در ایتالیا نقش بسزایی داشته‌اند می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: توافق‌نامه‌های گوناگون دو جانبه ما بین ایتالیا و کشور مهاجرخیز، توافق‌نامه‌های چند جانبه اروپایی و همچنین موقعیت جغرافیایی ایتالیا. در این سال‌ها مهاجرت به ایتالیا اغلب از سوی مردمان کشورهای اروپای شرقی و کشورهای آفریقای شمالی صورت گرفته و بی‌گمان فراگیری زبان ایتالیایی در راستای برطرف کردن نیازهای اولیه و اصل بقا برای این مهاجران امری بسیار ضروری بوده است. بدین ترتیب این دسته از افراد را نیز می‌توان گروه گسترده دیگری از زبان‌آموزان زبان ایتالیایی دانست که غالباً در داخل ایتالیا به فراگیری این زبان می‌پردازند.

پرواضح است که آموزش زبان ایتالیایی در هر یک از مواردی که در بالا ذکر شد ملاحظات متفاوت و ویژه خود را می‌طلبد و بی‌تردید شیوه و شاکله دوره‌های آموزش زبان ایتالیایی به افرادی که در محیط ایتالیایی زبان هستند (ایتالیایی به عنوان L2) با

دوره‌های آموزشی این زبان برای افرادی که در محیط غیر ایتالیایی زبان بسر می‌برند (ایتالیایی به عنوان LS) متفاوت است. بی‌گمان این امر همراه با هدف اصلی زبان‌آموز از فراگیری زبان ایتالیایی از عوامل اصلی در گوناگونی و تنوع تهیه و تدوین کتاب‌های آموزشی زبان ایتالیایی به شمار می‌آیند. در حقیقت در یک دوره آموزش زبان کتاب جزئی اجتناب‌ناپذیر است و یک کتاب آموزشی به روز و کارآمد، قابل اتکا و متناسب با اهداف اصلی دوره آموزشی علاوه بر افزایش انگیزه در زبان‌آموزان، مدرس را در رهایی از بسیاری از چالش‌های زبانی و یا حتی فرهنگی همراهی می‌کند.

دستور کاربردی نوین توسط انتشارات آلما (ALMA) به چاپ رسیده است. انتشارات آلما، چنانچه در سایت رسمی آن آمده است، در سال ۱۹۹۴ در شهر فلورانس توسط دو مدرس زبان ایتالیایی که در مؤسسات فرهنگی خارج از ایتالیا به تدریس می‌پرداختند بنیان‌گذاری شده است. (<https://www.almaedizioni.it>) مسیمو نادئو (Massimo Naddeo) و الساندرو دجولی (Alessandro De Giuli) در نخستین تألیفات خویش نتیجه و حاصل تجربه سال‌ها تدریس را به صورت متونی ساده برای آموزش زبان ایتالیایی به افراد بزرگسال ارائه کردند. هم‌اکنون انتشارات آلما در زمینه تألیف، تهیه و تدوین کتب آموزش زبان ایتالیایی برای زبان‌آموزانی که ایتالیایی را به عنوان L2 و یا LS فرا می‌گیرند بسیار مطرح است. از شاخصه‌های این انتشارات در رأس قرار دادن اصل سرگرمی و اهتمام در ایجاد و افزایش انگیزه در فرآیند فراگیری زبان‌آموز و همچنین تأکید بر آمیختگی مفهوم آموزش زبان با فرهنگ است.

دستور کاربردی نوین نخستین بار در سال ۲۰۰۲ با شابک ISBN 978-88-6182-247-4 منتشر شده است و نسخه اصلاح و به روز شده آن در سال ۲۰۱۱ چاپ شده است. این کتاب آموزشی محصول کار گروهی نیست و مؤلف آن سوزانا نوکی (Susanna Nocchi) است. این مؤلف در سال ۱۹۸۸ در رشته زبان و ادبیات دانمارکی از دانشگاه پیزا فارغ‌التحصیل شده و در سال ۲۰۱۷ مدرک دکترای خود را از دانشگاه دوبلین در رشته زبان‌شناسی کاربردی گرفته است. هم‌اکنون وی در سمت‌های گوناگونی از جمله مدرس زبان ایتالیایی نزد مؤسسه تکنولوژی دوبلین (DIT)، ریاست انجمن زبان‌شناسی کاربردی ایرلند (IRAAL) بوده؛ نوکی همچنین در انجمن اروپایی نقش کامپیوتر در فراگیری زبان (EUROCALL) در دنیای مجازی و سرگرمی‌های هدفمند فعالیت دارد. در میان مقالات و تألیفات متعدد سوزانا نوکی تنها به موارد ذیل که نزد مؤسسه آلما به نشر رسیده‌اند اشاره می‌کنیم:

دستور پیشرفته زبان ایتالیایی در سال ۲۰۰۶ با همکاری روبرتو تارتالیونه (Roberto Tartaglione) منتشر شده است؛ یک سال پیش‌تر نوکی گرامامیا-تمرین‌ها و سرگرمی-های در راستای فراگیری لغات با همکاری تیتزiana کیاپلی (Tiziana Chiappelli) به بازار ارائه داده است؛ در سال ۲۰۰۳ وی با همکاری سیلویا برتونی (Silvia Bertoni) لغات ایتالیایی - تمرین‌ها و سرگرمی‌های در راستای فراگیری لغات را نگاشته و در سال ۲۰۰۲ دستور کاربردی زبان ایتالیایی-تمرین‌ها-آزمون‌ها - سرگرمی‌ها را به رشته تحریر درآورده است.

۲. معرفی کلی

۲-۱. ساختار کتاب

دستور کاربردی نوین در قطع کاغذ A4 منتشر شده است. بر جلد زرد رنگ این کتاب درسی در سمت راست نیم‌صفحه بالا سطح آموزشی آن در تطابق با چارچوب اروپایی مشترک مرجع درخصوص دانش زبانی، ۱۱ تا بی ۲ آورده شده است. نام مؤلف، عنوان اثر در بخش میانی جلد قرار دارند و در نهایت آرم انتشارات آما در سمت راست نیم-صفحه پایین مشاهده می‌شود. در این میان عبارت "نسخه اصلاح شده، تماماً رنگی با جداول، تمرین‌های جدید و آزمون‌های همراه با امتیاز معین در هر بخش" زیر عنوان اثر خودنمایی می‌کند. این کتاب ۲۸۸ صفحه بوده و به ۳۴ درس تقسیم می‌شود. پس از هر پنج درس چند صفحه به آزمون و ارزیابی میزان فراگیری مطالب تشریح شده در پنج درس پیشین اختصاص یافته است و کلید تمامی تمرین‌های کتاب پس از آخرین آزمون آورده شده است. در صفحات نخستین، فهرست دروس که در حقیقت مباحث دستوری‌ای هستند که به آن‌ها پرداخته می‌شود مشاهده می‌شود و در انتها فهرست دیگری آورده شده که براساس حروف الفبا شماره صفحه هر یک از قوانین دستوری مطرح شده را مشخص می‌کند؛ بی‌گمان این فهرست در افزایش سرعت عمل زبان‌آموز در هنگام جستجوی قواعد گوناگون دستوری بسیار مفید است. در دستور کاربردی نوین هیچ‌گونه پیشگفتار و یا توضیحاتی درخصوص پروسه تألیف اثر، معرفی مؤلف، اهداف و رویکرد آموزشی و روش‌شناختی و یا راهنمای استفاده از کتاب مشاهده نمی‌شود و تنها در پشت جلد کتاب در باب موفقیت این اثر سه دلیل ذیل آمده است:

بیان شفاف و موجز قوانین دستوری در کادری منظم و واضح که امر فراگیری سریع از سوی زبان‌آموز را میسر می‌سازد؛

تمرین‌های مفید و مناسب که با توجه به درجه دشواری آورده شده‌اند و شیوه تنظیم آن‌ها میزان فراگیری زبان‌آموز را نیز ارزیابی می‌کند؛ تأکید ویژه بر ساختارهای رایج و مفید زبان کاربردی و معتبر که امر بکارگیری زبان ایتالیایی را برای زبان‌آموز تسهیل می‌بخشد. سپس بار دیگر به روز بودن این نسخه از طریق موارد ذیل خاطر نشان می‌شود: در این نسخه تمرین‌ها و جداول جدید بسیاری که به تشریح قوانین و قواعد دستوری می‌پردازند را مشاهده می‌کنیم؛ همچنین در این نسخه کادرهایی که به بیان برخی از نکات ظریف زبانی اختصاص دارند و یا راهکارهایی را برای پروسه خودآموزی ارائه می‌دهند اضافه شده‌اند. در نهایت به اصلاح بدنه گرافیکی این کتاب آموزشی و تماماً رنگی بودن آن اشاره می‌شود. قیمت هر جلد این کتاب آموزشی 20.90 یورو است.

۲-۲. چپ‌نیش دروس و تمرین‌ها

دستور کاربردی نوین چنانچه از عنوان آن نیز مشهود است صرفاً بر مبحث قوانین و قواعد دستور زبان ایتالیایی متمرکز شده است. شیوه پردازش و چپ‌نیش دروس این کتاب آموزشی به صورت ذیل است: در آغاز هر درس، قاعده دستوری‌ای که بدان پرداخته می‌شود در داخل کادری آبی رنگ به صورت عنوان دیده می‌شود؛ پس از کادر عنوان در سمت راست مثال‌های متعدد در راستای شفاف‌سازی کاربرد قاعده مورد نظر آورده شده‌اند سپس در مقابل هر یک از مثال‌ها تشریح و توضیح درخصوص چرایی اعمال آن قاعده آورده شده است. تمرین‌های تمامی دروس پس از کادری به رنگ آبی تیره که در آن عبارت "تمرین‌ها" دیده می‌شود به صورتی هدفمند و مدرج تنظیم شده‌اند، بدین صورت که غالباً پس از بیان یک قاعده دستوری، اعمال و بکارگیری آن قاعده در نخستین تمرین‌ها از زبان‌آموز خواسته نمی‌شود بلکه در مرحله اول زبان‌آموز تنها به شناسایی آن قاعده در عبارات و متون می‌پردازد. به عنوان مثال چپ‌نیش تمرین‌های درس شماره ۴ که به بیان مبحث دستوری صفات بیانی یا توصیفی می‌پردازد را مشاهده می‌کنیم: در نخستین تمرین بند کوتاهی از رمان *اگر در شبی زمستانی یک مسافر اثر ایتالو کالوینو (Italo Calvino)* آورده شده و از زبان‌آموز خواسته می‌شود که صفات موجود در متن را با توجه به دو شاخصه جنسیت و تعداد در جدولی که بر اساس این دو ویژگی تقسیم‌بندی شده است قرار دهد. در تمرین شماره ۲ دو تصویر بسیار ساده از

یک فرد سالمند و یک فرد جوان می‌بینیم، زبان‌آموز باید پانزده صفتی را که فهرست‌وار آورده شده‌اند به این دو تصویر ارتباط دهد. در تمرین شماره ۳ بیست عبارات بسیار کوتاه آورده شده‌اند که در هر یک ترکیب حرف تعریف نامعین، اسم و صفت مشاهده می‌شود؛ در این تمرین زبان‌آموز تنها باید هماهنگی بین اجزای این عبارات را بررسی کرده و عبارات صحیح را مشخص کند. در متن تمرین شماره ۴ برای هر اسم دو صورت از یک صفت آورده شده است و دانشجو با توجه به اصل هماهنگی صفت با موصوف از لحاظ جنسیت و تعداد باید صورت صحیح هر صفت را برگزیند. در تمرین شماره ۵ هشت جمله به صورت کامل آورده شده‌اند، در تمامی این جملات صفات بدون حرف باصدای آخر آورده شده‌اند، لازم به ذکر است که حرف باصدای آخر در صفات ایتالیایی معمولاً مبین جنسیت و تعداد است، در این تمرین نیز زبان‌آموز باید با توجه به اصل هماهنگی صفت با موصوف حرف باصدای جا مانده را بنویسد و صفت را کامل کند. در تمرین شماره ۶ برای نخستین بار از زبان‌آموز خواسته می‌شود که در یک متن هر یک از صفات را که داخل پرانتز به صورت خام قرار گرفته‌اند را با تناسب به موصوف صرف کند. در نهایت در تمرین شماره ۷ بند کوتاهی آورده شده است که در آن زبان‌آموز باید صفات مشخص شده را با صفات متضاد جایگزین کند؛ در حقیقت زبان‌آموز تمامی دانش خود در خصوص انطباق صفت با موصوف را در این آخرین تمرین بکار می‌گیرد. همچنان که در توضیح بالا مشاهده می‌شود دستور کاربردی نوین تمرینات مربوط به قواعد دستوری را در مراحل گوناگون با در نظر گرفتن میزان دشواری مبحث ارائه می‌کند.

۳. نقد و ارزیابی اثر

بی‌تردید هدف و یا اهدافی که برای یک دوره آموزشی زبان تعریف شده است یکی از اساسی‌ترین عوامل در گزینش کتاب متناسب با آن دوره است. آیا هدف دوره ایجاد و یا افزایش یکی از مهارت‌های زبانی یعنی شنیداری، گفتاری، خوانش و یا نگارش است و یا بر بیش از یکی از این توانایی‌های زبانی به صورت ترکیبی تأکید دارد؟ همچنین این مهارت در کدام سطح زبانی تعریف می‌شود؟ به عنوان مثال هدف یک دوره می‌تواند افزایش توانایی شنیداری - گفتاری زبان‌آموز در راستای برقراری مکالمه از سوی وی با دیگران در سطح بی ۱ باشد. بنابراین مسؤل و یا مدرس یک دوره

آموزش زبان در گام نخست باید به شناسایی نیاز و درخواست اصلی زبان‌آموز پرداخته و هدف آن دوره را با در نظر گرفتن سطح زبانی مناسب تعیین نماید.

درخصوص دوره پیش‌دانشگاهی در مقطع کارشناسی رشته زبان و ادبیات ایتالیایی دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران می‌توان گفت که اهداف آن به عنوان دوره زبان‌آموزی بسیار خاص است. تعداد بسیار اندکی از پذیرفته‌شدگان این رشته از پیش با زبان ایتالیایی آشنایی دارند و در اصل دوره پیش‌دانشگاهی که تمام نیم‌سال اول تحصیلی را شامل می‌شود به آموزش اصول و قواعد دستوری زبان ایتالیایی اختصاص می‌یابد و دروسی همانند گفت و شنود، خواندن و پرسش، نگارش و بیان شفاهی داستان در نیم‌سال‌های بعدی به طور خاص به تحکیم و اطلاق دانش دستوری زبان‌آموز در مهارت‌های زبانی می‌پردازند. با توجه به این امر که از نیم‌سال چهارم دروس تخصصی این رشته از قبیل ادبیات سده‌های گوناگون، نقد متون ادبی، ترجمه‌های متون ساده و تخصصی و زبان‌شناسی جایگزین مباحث توان‌افزایی زبانی می‌شوند برخوردار از دانش قوی دستوری برای دانشجویان رشته زبان و ادبیات ایتالیایی امری الزامی است، بنابراین در دوره پیش‌دانشگاهی گزینش کتابی که صرفاً بر بیان و تشریح مباحث دستوری متمرکز است، امری ناسنجیده نبوده و در حقیقت پاسخگوی نیاز اصلی زبان‌آموز در سال‌های بعدی تحصیلی وی در مواجهه با متون تخصصی ایتالیایی است. لازم به ذکر است که مدرسین دوره پیش‌دانشگاهی کتاب‌های دیگری را نیز با هدف ایجاد و تقویت سایر مهارت‌های زبانی دانشجو برای این دوره در نظر می‌گیرند.

چنانچه در ذیل تشریح می‌شود محوریت موضوعی و آموزشی دستور کاربردی نوین قواعد و قوانین دستوری زبان ایتالیایی بوده و این کتاب به بیان و یا آموزش دیگر سطوح زبان پرداخته و بر آن‌ها تأکید ندارد.

سطح آوایی: گرچه در نگاه اول نظام آوایی - نگارشی زبان ایتالیایی منسجم به نظر می‌رسد، لیکن در اصل این نظام عاری از تناقض نیست. دستور کاربردی نوین هیچ‌گونه اشاره‌ای به معدود قواعد مربوط به تلفظ و خوانش در زبان ایتالیایی ندارد و زبان‌آموز باید پیش از آغاز به کار با این کتاب قواعد مربوط به تلفظ در زبان ایتالیایی را فرا گیرد. سطح واژگانی: در دستور کاربردی نوین روند قانونمند و رویکرد آموزشی معینی در عرضه واژگان وجود ندارد؛ بدین معنا که زبان‌آموز در همان صفحات نخستین با بندها و متون سنگین و پیچیده‌ای روبرو می‌شود که دایره لغات آن‌ها در هماهنگی با سطح زبانی که این کتاب به آن ارجاع می‌دهد تنظیم نشده است. در اینجا لازم می‌دانیم

توضیحاتی را که درخصوص سطح واژگانی برای زبان‌آموزان دوره‌های ۱۱ و ۲۱ از سوی گواهی‌بندگی زبان ایتالیایی، به عنوان زبانی که در خارج از محیط ایتالیایی زبان فراگرفته می‌شود، ارائه شده است را بیاوریم: (گرچه دستور کاربردی نوین برای زبان-آموزان دوره‌های ۱۱ تا بی ۲ تألیف شده است، لیکن با توجه به این امر که این جستار تنها به بررسی بخش نخست این کتاب که در دوره پیش‌دانشگاهی تدریس می‌شود می‌پردازد؛ توضیحات درخصوص سطح واژگانی دو دوره ۱۱ و ۲۱ را بسنده دانستیم).

سطح واژگانی ۱۱: دایره واژگانی در این سطح از مجموعه لغات و عباراتی تشکیل شده است که موقعیت‌های ارتباطی ملموس و اجتناب‌ناپذیر برای برآورده کردن نیازهای اولیه در راستای بقا را به تصویر می‌کشند. زبان‌آموز در این سطح مفهوم کلی متونی را که دربرگیرنده کلمات پر بسامد لغت‌نامه پایه زبان ایتالیایی (Vocabolario di base della lingua italiana) است را متوجه می‌شود؛ و همچنین در بیان شفاهی و یا نگارش، شناخت و توانایی بکارگیری مجموعه لغاتی که در اغلب فضاهای معنایی مشترک هستند و برخی از واژگان تخصصی در بعضی از زمینه‌های کاربردی را به نمایش می‌گذارد.

سطح واژگانی ۲۱: زبان‌آموز در این سطح از دایره لغات پایه‌ای برخوردار است که امکان مدیریت کردن موقعیت‌های ارتباطی با محتوای قابل‌پیش‌بینی را به او می‌دهد. زبان‌آموز می‌تواند معنای کلی متونی که حاوی کلمات پر بسامد فرهنگ پایه زبان ایتالیایی می‌باشد را بفهمد؛ همچنین وی در بیان شفاهی و یا نگارش، شناخت و توانایی بکارگیری مجموعه لغاتی که در اغلب فضاهای معنایی مشترک هستند و برخی از واژگان تخصصی در بعضی از زمینه‌های کاربردی را به نمایش می‌گذارد.

درخصوص لغت‌نامه پایه زبان ایتالیایی باید گفت که نخستین بار در سال ۱۹۸۰ به صورت پیوست در کتابی با عنوان راهنمای کاربرد کلمات (Guida dell'uso delle parole) تألیف تولیو دمائورو (Tulio De Mauro) در صفحات ۱۸۳-۱۴۹ آورده شد. لغت‌نامه پایه در یک ساختار واحد دو گروه از واژگان را در بر می‌گیرد: (۱) واژگانی که در یک بازه تاریخی در متون یک زبان با بسامد بالا مشاهده می‌شوند؛ (۲) واژگانی که اگر چه در نگارش و گفتار کم بسامد هستند، لیکن برای کاربر زبان مفهوم و شناخته شده می‌باشند؛ بدین ترتیب این واژگان از امتیازی مساوی با مورد پیشین و یا حتی گاهی از امتیازی بالاتر برخوردار هستند.

بی‌گمان اصلی‌ترین نقطه ضعف دستور کاربردی نوین انتخاب و بکارگیری دایره لغات نامتناسب با سطح دوره‌های ۱۱ تا بی ۲ است. زبان‌آموز در دوره مبتدی، ابتدایی و حتی متوسط در راستای فراگیری مفاهیم و قواعد دستوری و حل تمرین‌ها با واژگان ثقیل و کم‌بسامد و یا متونی پیچیده و سنگین مواجه می‌شود که وی را در مسیر فراگیری سردرگم و متوقف ساخته و نهایتاً غرقه شدن او در فرهنگ‌های لغت کاغذی و یا الکترونیکی را سبب می‌شوند. در ذیل تنها به چند مورد در این خصوص اشاره می‌کنیم: بخش نخست تمرین شماره ۲ در صفحه ۱۶ که مملو از واژگان نامتناسب برای زبان-آموز دوره ۱۱ است را در ذیل می‌آوریم و واژگانی که در لغت‌نامه پایه زبان ایتالیایی موجود نیستند را در متن مشخص می‌کنیم. پرواضح است که توضیحاتی که پیش‌تر در خصوص سطح لغوی زبان‌آموز دوره ۱۱ آورده شد به تمام دوره که معمولاً در بیش از ۶۰ ساعت برگزار می‌شود اشاره دارد لیکن این تمرین در نخستین صفحات کتاب مشاهده می‌شود.

È un/un'uno scrittore italiano contemporaneo e ha uno/una/un grande fama in Italia e all'estero. È figlio di un/una/uno psicoanalista famoso e vive a Roma. Due suoi libri, "Io non ho paura" e "Come Dio comanda", sono l'ispirazione per due bei film di una/un/uno regista importante, Gabriele Salvatores.

همچنین در متن بالا همانند تمرین‌های شماره ۳ در صفحه ۱۳ و شماره‌های ۴ و ۶ در صفحه ۱۴ افعال متعددی به صورت صرف‌شده دیده می‌شوند و این در حالی است که زبان‌آموز در این مرحله هنوز با هر دو مفهوم مدخل فعل و قاعده صرف آن در زبان ایتالیایی کاملاً بیگانه است.

سطح معنایی: در دستور کاربردی نوین به ندرت شاهد بکارگیری شیوه‌هایی در راستای بیان و شفاف‌سازی معنایی واژگان-هستیم. در موارد بسیار اندکی، که در ذیل به آن‌ها اشاره خواهیم کرد، از تصاویری بسیار ساده و ابتدایی برای اشاره به مفهوم کلمات استفاده شده است. صفحه ۱۷، تمرین شماره ۴: معنای واژگان جهانگرد، طرفدار و مدیر با تصاویری ساده همراه شده است؛ صفحه ۳۹- تمرین شماره ۲: آموزش واژگان مربوط به روابط خویشاوندی در شجره‌نامه؛ صفحه ۵۷- تمرین شماره ۲: آموزش معنای متفاوت دو فعل توانستن و بلد بودن را مشاهده می‌کنیم و در نهایت در صفحات ۷۲- تمرین شماره ۲، ۱۰۳- تمرین شماره ۱، ۱۲۸- تمرین شماره ۱ و ۱۵۲- تمرین شماره ۲ واژگان گوناگون همراه با تصویرشان آورده شده‌اند. در دستور کاربردی نوین

تنها ۵ مورد ذیل با علامت ستاره مشخص شده‌اند و توضیح آن‌ها در انتهای متنی که در آن جای دارند آورده شده است:

واژه Carabinieri در صفحه ۱۹، تمرین ۴ مشاهده می‌شود و در پایان متن به طور خلاصه به تقسیم نیروی انتظامی به دو گروه پلیس و کارابینیری اشاره شده است.

واژه Ischia در پایان تمرین ۲ در صفحه ۹۴ بسیار کوتاه به صورت جزیره‌ای کوچک نزدیک ناپل توضیح داده شده است.

همچنین در تمرین ۵ صفحه ۱۱۱ دو واژه Capri و Lampedusa به ترتیب به صورت جزیره‌ای کوچک نزدیک ناپل و جزیره‌ای کوچک نزدیک سیسیل توضیح داده شده‌اند.

و در نهایت عبارت Lista di nozze در تمرین ۱ صفحه ۱۲۲ بدین صورت توضیح داده شده است: فهرست هدایایی که عروس و داماد در جشن ازدواج خویش به دریافت آن‌ها تمایل دارند. این فهرست نزد مغازه‌ای سپرده می‌شود و مدعوین برای انتخاب هدیه خویش به آن مغازه مراجعه می‌کنند.

لازم به ذکر است که در دستور کاربردی نوین کلمات هم معنا و یا چند معنا مورد توجه قرار نگرفته‌اند و هیچ‌گونه توضیحی در باب آن‌ها آورده نشده است. در نهایت باید افزود که خواه در سطح واژگانی و خواه در سطح معنایی هیچ تمرینی جهت تولید و تکرار در این کتاب دیده نمی‌شود و در آن تنها به ارائه و عرضه واژه‌ها بسنده شده است.

۴. بدنه گرافیکی، صفحه آرایی و حروف‌نگاری

به جرأت می‌توان گفت که دستور کاربردی نوین از تأثیر بصری‌ای که اشتیاق به فراگیری را در زبان‌آموز برانگیزد و یا بر آن بیفزاید برخوردار نیست. تقسیم بندی فصول به بخش بیان و تشریح قواعد و قوانین دستوری و یا بخش تمرین‌ها تنها از طریق کادرهایی با رنگ آبی تیره که عنوان هر فصل را در بر دارند و کادرهایی به همان رنگ با عبارت "تمرین‌ها" صورت گرفته و با توجه به این امر که رنگ‌بندی غالب در تمامی صفحات این کتاب آموزشی سفید، آبی تیره و آبی روشن است در برخی از موارد اتمام یک مبحث دستوری و آغاز مبحث دیگر چندان مشخص نیست. اندازه قلم در بخش "تمرین‌ها" سنجیده و متناسب با زبان‌آموز مبتدی نبوده و در اغلب موارد در هم فشردگی سطور خصوصاً برای زبان‌آموز در این دوره‌های اولیه فراگیری زبان ناخوش‌آیند است. همچنین در این کتاب آموزش دستور هیچ عکسی مشاهده نمی‌-

شود، استفاده از تصاویر در موارد اندکی در راستای انتقال معنای واژگان و یا بیان یک مفهوم دستوری بوده و در موارد دیگر در تلاش برای نشاط بخشیدن به مفاهیم سنگین دستوری صورت گرفته است، در این میان می‌توان به تصاویر صفحه ۸، تمرین شماره ۵ - صفحه ۱۳، تمرین شماره ۲- صفحه ۱۹، تمرین شماره ۴، صفحه ۲۳، تمرین شماره ۶ اشاره کرد. مواردی که در آن با استفاده از تصاویر به شفاف‌سازی معنایی واژگان پرداخته می‌شود را پیش‌تر ذکر کردیم، در ذیل به مواردی که در آن تصاویر ساده و ابتدایی در راستای تشریح یک قاعده دستوری بکار برده شده‌اند اشاره می‌کنیم: صفحه ۱۱-تمرین شماره ۵ جهت آموزش صورت جمع اسامی (که البته مبحث بیان معنای واژگان نیز در این بخش دیده می‌شود)، صفحه ۲۱- تمرین شماره ۲، جهت آموزش عملکرد متفاوت افعال داشتن و بودن، صفحه ۴۶- تمرین شماره ۱، بیان ویژگی‌های دستوری و همچنین فرهنگی در مکالمات احترامی و یا دوستانه، صفحه ۵۰- تمرین شماره ۱، بیان حال استمراری در نهایت در صفحه ۵۲- تمرین شماره ۳ استفاده از تصاویر جهت تفهیم چگونگی بیان در شرف انجام کاری بودن صورت گرفته است. بدین ترتیب یکی دیگر از نقاط ضعف اصلی دستور کاربردی نوین در کمیت و کیفیت بهره‌وری از تصاویر و مفهوم رنگ‌بندی است، این کتاب به هیچ وجه استفاده شایسته‌ای از امکانات گرافیکی در امر آموزش زبان نکرده و بدنه گرافیکی آن در بسیاری از موارد سردرگمی زبان‌آموز مبتدی و حتی مدرس را موجب می‌گردد و در نهایت نیز کتاب خشک و بی‌روح جلوه می‌کند.

۵. آموزه‌های فرهنگی در دستور کاربردی نوین

بی‌گمان گوناگونی و تنوع اشکال متون در دستور کاربردی نوین یکی از نقاط قوت این کتاب است. در تمرین‌ها نمونه‌های بسیاری از قطعات کوتاه همانند مصاحبه، ایمیل، نامه، مکالمه، اخبار، حوادث و دستور غذا مشاهده می‌شود. واکاوی موشکافانه این متون حاکی از دقت و توجه بالای مؤلف در گردآوری مطالبی است که درخصوص ویژگی‌ها و شاخصه‌های فرهنگی، تاریخی و جغرافیایی کشور ایتالیا به زبان‌آموز اطلاع‌رسانی می‌کنند. بدین ترتیب تنوع و گوناگونی نه تنها در شکل متون بلکه در محتوای آن‌ها نیز مشهود است، بی‌گمان این امر لذت مطالعه را در زبان‌آموز پیوسته تقویت کرده و مباحث دستوری را که معمولاً ثقیل و پیچیده هستند تا حدی تسهیل می‌نماید. درخصوص جایگاه و میزان اهمیت اصل فرهنگ در امر آموزش زبان تا به اکنون

نظریات و مباحث فراونی از سوی دست‌اندرکاران فرآیند آموزش زبان ارائه شده است و هم‌اکنون کتاب‌ها و متون آموزشی به عنوان یکی از اصلی‌ترین منابع عرضه الگوهای رفتار فردی و اجتماعی مقبول، آداب و سنن رایج و بینش و طرز تفکر در یک جامعه به شمار می‌آیند. ارزیابی میزان و موفقیت ارائه مصادیق فرهنگی در کتب آموزش زبان به دلیل گوناگونی و تنوع تعاریف مفهوم فرهنگ مبحثی بسیار پیچیده است؛ لیکن پرباری و توجه ویژه دستور کاربردی نوین در بکارگیری متون حاوی مفاهیم و اطلاعات فرهنگی با وجود تمرکز صرف آن بر بیان و تشریح قواعد و قوانین دستور زبان ایتالیایی نگارنده این جستار را به بررسی هر چند مختصر چگونگی و میزان موفقیت انتقال اصول فرهنگی در این کتاب آموزشی تشویق می‌کند. استانداردهای آمادگی جهانی برای یادگیری زبان (The World Readiness Standards to Learning Language) مفهوم فرهنگ را به سه گروه تولیدات (Products)، رفتارها (Practices) و چشم‌اندازها (Perspectives) تقسیم‌بندی می‌کند. به طور خلاصه از میان مصادیق گروه نخست می‌توان به آثار باستانی، آثار ادبی - هنری، اختراعات و اکتشافات و امور تغذیه؛ از گروه دوم، تعاملات، مراسم و آداب اجتماعی و در نهایت از گروه سوم می‌توان به مجموعه باورها، عقاید و ارزش‌ها اشاره کرد. همانطور که پیش‌تر ذکر شد دستور کاربردی نوین بر انتقال مفاهیم و ارزش‌های فرهنگی کشور ایتالیا تأکید بسیار دارد و غالب متون آن را می‌توان در تقسیم‌بندی بالا جای داد؛ در ذیل تنها به ذکر چند مثال بسنده می‌کنیم:

تولیدات فرهنگی: معرفی رمان ایتالیایی *Io non ho paura* ۳۲/۱۰، معرفی فیلم‌های ایتالیایی *I Vitelloni* و *La prima cosa bella* ۹۹/۴، دستور تهیه اسپاگتی ساده و شیرینی تیرامی سو ۸۸/۴، اطلاعات در خصوص شکلات نوتلا ۹۲/۵، اصل و ریشه آشپزخانه ایتالیایی صفحه ۹۶/۳، معرفی مسابقه سالانه موسیقی سانرمو (Sanremo) ۱۰۰/۳، دستور غذای محلی ۱۰۴/۲، موسیقی در قرون وسطی و عصر نوزایی در ایتالیا ۱۵۲/۲.

رفتار فرهنگی: عادات غذایی ایتالیایی‌ها ۱۴/۵، اهمیت نوشیدن قهوه در ایتالیا ۴۴/۷، آداب نوشیدن ۶۵/۱، آداب و رسوم در مناسبت‌های گوناگون تقویم ایتالیا ۱۰۸/۵، آداب تهیه هدیه برای مراسم ازدواج ۱۲۲/۲.

چشم‌انداز فرهنگی: اهمیت ورزش فوتبال برای ایتالیایی‌ها ۱۴/۴، دید رایج ایتالیایی‌ها به نیروی انتظامی "کارابینیری" و به سخره گرفتن ایشان در ۱۸/۴ و ۵۰/۲، خرافات رایج در ایتالیا ۱۰۱/۴.

لیکن بررسی و واکاوی دقیق محتوایی دستور کاربردی نوین حاکی از انتخاب ناسنجیده برخی از مفاهیم است. از میان آن‌ها تنها به موارد ذیل اشاره می‌کنیم:

تشریح هسته خانواده متشکل از والدینی که هر یک از ازدواج پیشین خویش فرزندانی دارد ۱۹/۵ و ۵۶/۱، توضیح جشنی که زن و مرد پس از طلاق ترتیب داده و برگزار می‌کنند ۷۹/۲، اشاره به رابطه همجنسگرایی ۸۳/۴، فهرست دلایل بسیار سطحی برای درخواست طلاق ۱۲۶/۶ و بیان باور نداشتن وجود خدا در مثال کادر سوم در صفحه ۱۴۰.

هرچند موارد مذکور بخشی از واقعیات امروز کشور ایتالیا هستند لیکن تکرار و تأکید بر آن‌ها در کتابی که با هدف آموزش دستور زبان تألیف شده است بی‌مورد بوده و تنها به برداشت نادرست زبان‌آموز از پاره‌ای از ارزش‌های انسانی و اجتماعی در این کشور می‌انجامد. به عبارتی دیگر تکرار و تأکید بر مفهومی متفاوت از اصل خانواده، پیش-پافتادگی پدیده امر طلاق و جدایی و سهولت ورود به رابطه‌ای جدید بخش چشم-اندازهای فرهنگی جامعه ایتالیا را که با مجموعه دیدگاه و باورهای جهانی این جامعه تعریف می‌شود را فاقد هرگونه ارزش مذهبی و یا حتی اخلاقی نشان داده و به نشر تصویری که تنها با اقلیتی از این جامعه متناسب است می‌پردازد. با توجه به اعتقاد دانشجو به صداقت کتاب درسی در بازتاب حقایق چنین عملکردی از جانب یک کتاب آموزش دستور نادرست، ناسنجیده و بی‌مورد است.

بی‌گمان یکی از اصلی‌ترین شاخصه‌ها در گزینش کتاب آموزش زبان مناسب، بررسی هماهنگی و تطابق آن با ویژگی‌های بومی و ارزش‌های اخلاقی - دینی محل برقراری دوره آموزش زبان است. بیان و تشریح مطالبی همانند مواردی که پیش‌تر آورده شد علاوه بر ایجاد شوک فرهنگی در زبان‌آموزان برخی از نقاط جهان، مدرس را نیز در شرایط پیچیده‌ای قرار می‌دهند و این درحالی است که در کتابی که با هدف اصلی آموزش دستور تألیف و تدوین شده است به سهولت می‌توان از این‌گونه پیچیدگی‌ها دوری و پرهیز کرد.

۶. نتیجه‌گیری

یک کتاب آموزشی مناسب، واضح، ملموس و خوش‌منظر مدرس را در مسیر آموزش و زبان‌آموز را در امر فراگیری یاری می‌کند، از همین‌رو تحلیل و بررسی تناسب ساختاری و محتوایی منابع آموزشی امری واجب و ضروری است. در امر بررسی و واکاوی کتب آموزشی باید بخاطر سپرد که تألیف یک کتاب آموزشی جامع و کامل امکان‌پذیر نیست. در این تحلیل علاوه بر مواردی همچون هماهنگی کتاب با اهداف دوره آموزشی، ویژگی‌های انحصاری و به روز بودن آن، جامعیت و شفافیت در بیان مطالب باید به تناسب شاخصه‌های محلی و بومی مکان و محیط آموزش با محتوای کتاب آموزشی نیز پرداخته شود.

براساس بررسی و تحلیل پژوهش حاضر پرواضح است که دستور کاربردی نوین نمی‌تواند به عنوان تنها منبع آموزشی در یک دوره آموزش زبان ایتالیایی بکار گرفته شود و تمرکز صرف این کتاب بر قواعد و قوانین دستوری زبان ایتالیایی استفاده از سایر کتاب‌های کمکی که به آموزش دیگر مهارت‌های زبانی، توانش بینا فرهنگی و یا عوامل فرازبانی همانند زبان اشاره و یا نشانه‌شناسی می‌پردازند را الزام می‌بخشد.

از جمله نقاط قوت دستور کاربردی نوین می‌توان به روز بودن محتوای آموزشی، بیان و دسته‌بندی قواعد دستوری به صورت واضح همراه مثال‌های متعدد و گوناگون، تنظیم و ارائه تمامی تمرین‌ها بر اساس درجه دشواری و تنوع متون خواه از نظر فرم و شکل و خواه از نظر محتوا را نام برد. نقطه ضعف اصلی این کتاب فقدان روندی قانونمند در عرضه واژگان است. تعداد بسیار بالای کلمات کم بسامد، کم کاربرد، تخصصی و در کل ناشناخته برای زبان‌آموز در سرعت و سهولت مطالعه و فراگیری قواعد دستوری و همچنین حل تمرین‌ها موانع بسیاری ایجاد کرده و سردرگمی و در نهایت بی‌زاری زبان‌آموز را سبب می‌شود. همچنین بدنه گرافیکی و صفحه‌آرایی به هیچ وجه کمکی به کاهش خشکی و جدیت قوانین و قواعد دستوری کتاب نکرده و چه بسا بر میزان خستگی زبان‌آموز می‌افزایند. در این میان اندازه قلم و فشردگی سطور در بخش تمرین‌ها از دیگر کاستی‌های اساسی این کتاب آموزشی به شمار می‌آید. در نهایت باید به تأکید بی‌مورد پاره‌ای از متون این کتاب بر بیان و تشریح برخی از پدیده‌های فرهنگی که با واقعیت غالب در جامعه ایتالیا همخوانی ندارد نیز اشاره کرد، این امر علاوه بر ارائه تصویری نادرست از ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی رایج در کشور ایتالیا مدرس را در شرایط دشواری قرار می‌دهد.

پی‌نوشت

۱. واژه‌ای که در توصیف و تشریح اسم آورده می‌شود صفت است. در زبان ایتالیایی صفت از نظر تعداد و جنسیت با موصوف خود هماهنگی و مطابقت دارد.
۲. چارچوب اروپایی مشترک مرجع: فراگیری، آموزش و ارزیابی (Common European Framework of Reference for Languages) برای زبان‌های مدرن در سرتاسر اروپا اصول و قواعد مشترک درخصوص تألیف و تدوین منابع آموزشی، برنامه‌ریزی دوره‌های آموزش زبان و یا دوره‌های خودآموزی، آزمون‌های مربوط به این دوره‌ها و گواهی‌های بسندگی سطوح زبانی را ارائه می‌دهد. این چارچوب آموزش و فراگیری زبان‌های مدرن اروپایی را در ۶ سطح ۱ آ (پایه)، ۲ آ (ابتدایی)، بی ۱ (متوسط حداقل)، بی ۲ (متوسط پیشرفته)، سی ۱ (پیشرفته) و سی ۲ (فوق پیشرفته) دسته‌بندی کرده است.

منابع

- ابولحسنی چیمه، زهرا (۱۳۹۶). "رفتار فرهنگی در کتاب‌های آموزش زبان فارسی - اجرای یک روش ارزیابی"، مجموعه مقالات اولین همایش ملی نقد متون و کتب علوم انسانی، ۱۳۹۶، جلد اول «تجارب حرفه‌ای نقد»، ۸۹-۱۰۵.
- اگرادی، ویلیام. دابروولسکی، مایکل. آرتف، مارک (۱۳۸۰). *درآمدی بر زبان‌شناسی معاصر*، ترجمه علی درزی، جلد اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت).
- خیرآبادی، رضا. خیرآبادی، معصومه (۱۳۹۳). *کتاب جامع زبان‌شناسی همگانی دکتری نیمه متمرکز*، تهران: کتابخانه فرهنگ.
- شرکا، آنتونیا (۱۳۹۰). *دستور زبان ایتالیایی (ساخت واژه)*، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

Balboni, Paolo (1999), *Parole comuni, Culture diverse. Guida alla comunicazione interculturale*, Marsilio: Venezia.

Consiglio d'Europa (2002), *Quadro comune europeo di riferimento per le lingue: apprendimento, insegnamento, valutazione*, La Nuova Italia-Oxford, Firenze.
<http://www.memorbalia.it/descrittori/dalframeworkeuropeo.pdf>

Cortés Velásquez, Diego. Faone, Serena. Nuzzo, Elena (2018). "Analizzare i manuali per l'insegnamento delle lingue: strumenti per una glottodidattica applicate", in *Rivista internazionale di linguistica italiana e educazione*

- linguistica, Vol. 9, N. 2 (2017), 1-74, <https://riviste.unimi.it/index.php/promoitals/article/view/9871>.
- D'Amore, Bruno (2018). "Il libro di testo, formidabile strumento metodologico in aula", in *La Vita Scolastica. Inserto: Adotta una idea*. Vol. 61, N. 15 (2007), 1-3. <http://www.dm.unibo.it/rsddm/it/articoli/damore/597%20Libro%20di%20testo.pdf>
- De Mauro, Tullio (2018). *Il Nuovo vocabolario di base della lingua italiana*, (2016). <https://www.internazionale.it/opinione/tullio-de-mauro/2016/12/23/il-nuovo-vocabolario-di-base-della-lingua-italiana>
- Diadori, Pierangela. Gennai, Caterina. Semplici, Stefania (2011), *Progettazione editoriale per l'italiano L2*, Perugia: Guerra Edizioni.
- Domenichini, Maria Giovanna (2018). "Quale libro di testo? Indicazioni per la valutazione di manual e materiali didattici", in *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, Vol. 1, N. 1 (2006), 125-134. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=17690
- Freddi, Giovanni (1987). *L'insegnamento della lingua-cultura italiana all'estero*, Firenze: Le Monnier. <http://www.dit.ie/llss/people/languages/staffarticles/name,102961,en.html>
- Long, Mike (2015). *Second language acquisition and task-based language teaching*, Malden: Wiley Blackwell.
- Nocchi, Susanna (2001). *Nuova grammatica pratica della lingua italiana*, Firenze: ALMA.
- Nuzzo, Elena, Grassi, Roberta (2016). *Input, output e interazione nell'insegnamento delle lingue*, Torino: Loescher-Bonacci.
- Sharwood, Smith Michael (2018). "Input Enhancement in Instructed SLA", in *Studies in Second Language Acquisition*, Vol. 15, N. 2 (1993), pp. 165-179. <https://tesol-dev.journals.cdrs.columbia.edu/wp-content/uploads/sites/12/2015/06/1.-Sun-2008.pdf>